

Cyberbullying ako forma zneužitia sociálnych sietí na internete

Anotácia: Cieľom odborného článku je popísať príčiny, podmienky a spôsoby kybernetického šikanovania (cyberbullying), ktoré zahŕňa používanie informačných a komunikačných technológií na podporu úmyselného, opakovaného a nepriateľského správania jednotlivca alebo skupiny, ktorá má za cieľ poškodiť ostatných jednotlivcov. Priblížiť páchanie tejto trestnej činnosti ako novej formy online násilia. Charakterizovať typickú obeť a osobnostné črty páchatel'a a dôsledky kyberšikany na osobnosť obeť. Článok je reakciou na nedostatočnú osvetu v prípadoch kybernetického šikanovania, zneužívania osobných údajov a nahradzovania reálnych priateľov tými virtuálnymi, čo znamená „rizikovými priateľmi“ na virtuálnych sociálnych sieťach.

Kľúčové slová: cyberbullying, kyberšikana, šikanovanie, internet, informačné technológie, sociálne siete, virtuálny profil, web stránky, online, identita, obeť, násilie, anonymita, komunikácia, vydieranie.

Úvod

Rozvoj informačných technológií je spojený nielen s ich neustálou inováciou, ale hlavne s ich prienikom do takmer všetkých oblastí života. Čím ďalej, tým viac sa moderné technológie stávajú neoddeliteľnou súčasťou našej práce, zábavy a oddychu. Hlavne vo voľnom čase nielen my, ale aj naše deti považujú počítač za svojho spoločníka pri učení či komunikácii s priateľmi. Technológie a ich používanie majú však aj svoje negatívne stránky. Čoraz viac sa stretávame nielen s útokmi na majetok používateľov internetu (hlavne v súvislosti s prienikom do osobných účtov), ale aj s poškodzovaním práv a slobôd a zásahom do súkromia osôb. Virtuálne identity, vytvorené ako profily na rôznych sociálnych sieťach a fórach bývajú často terčom nielen zneužitia alebo krádeže identity, ale aj útokov či ohovárania. A rizikovou skupinou, ktorej psychologické a sociálne predpoklady predurčujú ľahký prienik škodlivého správania medzi jej vrstvy, sú práve deti a ich charakteristický prístup k informačným technológiám.

Na základe uvedeného môžeme predpokladať, že dieťa ako používateľ internetu a jeho súčastí má určité špecifické črty. Hlavnou charakteristikou mladistvého používateľa je jeho silné naviazanie sa na virtuálnu identitu, prehnaná dôvera voči iným, hlavne starším používateľom, dobrovoľná strata súkromia v podobe uverejňovania fotografií či videí a typické vyjadrovanie pomocou slangových výrazov, prenášaných de facto aj do reálneho života. Pri komunikácii medzi deťmi na internete však prichádza k situáciám, keď môžeme hovoriť o určitom zásahu do integrity jedinca, ktoré majú svoje dôsledky mimo reálneho života. Preto je potrebné vytvoriť pravidlá a inštitúty, ktoré zamedzia škodlivému následku. A práve pri deťoch je táto snaha veľmi dôležitá.

„Cyberbullying“, alebo kyberšikana, je pravidelne sa opakujúce, násilné správanie jednotlivca alebo skupiny jednotlivcov voči obeť pomocou komunikačných a informačných technológií. Hlavne vďaka prítomnosti moderných technológií a páchania prostredníctvom nich môžeme cyberbullying zaradiť do jednej z foriem počítačovej kriminality. Tento pojem je možné doplniť aj o definíciu, ktorá bola vytvorená Národným zhromaždením prevencie proti kriminalite (NCPC – National Crime Prevention Council), ktorá hovorí, že o cyberbullying ide, ak mladí ľudia používajú internet, mobilné telefóny alebo iné zariadenia na

posielanie textu alebo obrázkov s úmyslom ublížiť alebo poškodiť inej osobe.¹ Cyberbullying a jeho právnu definíciu, resp. skutkový základ, môžeme nájsť aj v legislatívach rôznych štátov v USA², kde je tento problém azda najzávažnejší. Dôvodom je hlavne technický pokrok krajiny a množstvo mladých ľudí nielen s veľkými sociálnymi, ale aj morálnymi a etickými rozdielmi. Niektorí autori ktorí sa cyberbullyingu venujú³, sa zhodujú v základnom pilieri tejto problematiky, a to v skutočnosti, že kyberšikana je nebezpečným nástrojom násilia modernej doby, rýchlo sa šíriacim medzi deti a dospievajúcu mládež, čo má za následok neustále fatálnejší dosah nielen na obete, ale na celú spoločnosť.

Príčiny a podmienky páchania cyberbullyingu

Šikanovanie prostredníctvom informačných a komunikačných technológií má svoj pôvod v možnostiach, ktoré moderná doba hlavne mladým ľuďom ponúka.⁴ Táto skutočnosť podmieňuje aj mieru schopností, na základe ktorých jedinci dokážu používať technológie vo svoj prospech. Výhody techniky si mladí ľudia uvedomia veľmi rýchlo, takisto rýchlo reflektujú na nové poznatky v tejto oblasti a dokážu sa prispôbiť novým trendom. Avšak proces učenia sa neprináša len pozitívne stránky v podobe uľahčovania si života pomocou moderných technológií. Morálne normy a etika správania je často pre mladých ľudí výzvou na porušovanie zaužívaných pravidiel, ktoré mnohokrát ústi do nevhodného správania nielen voči autoritám, ale aj voči vlastným spolužiakom a kamarátom. A práve negatívny prejav rýchleho osvojovania si nových poznatkov v oblasti informačných technológií v spojení s agresívnym správaním voči rovesníkom vytvorilo fenomén cyberbullyingu. Ak si uvedomíme riziko voľného šírenia násilia prostredníctvom internetu a motiváciou, ktoré toto násilie podmieňuje, vieme poukázať na príčiny, vďaka ktorým vznikajú rizikové situácie kyberšikanovania. Nemožno však určiť hlavnú príčinu, ktorá je prítomná pri každom prípade cyberbullyingu, práve naopak – dôvody a motivácia páchatel'a sú s každým prípadom rôznorodejšie. Najčastejšími príčinami však bývajú pomsta a závisť, ktoré sa prejavujú hlavne u jedincov, ktorí sa ťažko zaraďujú do skupiny alebo sú sami v reálnom živote terčom šikany, pričom závisť často vychádza hlavne z ekonomického zázemia alebo sociálneho statusu obete, ktorý požíva medzi rovesníkmi. Dokonca sa vyskytujú prípady, keď je spúšťačom príslušnosť k určitej skupine, vyznávajúcu osobitý životný či hudobný štýl, obľubujúcu určitého speváka alebo hudobnú formáciu a podobne. Motívom nebezpečného konania môže byť aj vierovyznanie či rasa obete, dokonca aj jej názory, ktorými sa medzi vrstovníkmi alebo na verejnosti prezentuje. Príčinou kyberšikany však môže byť aj úplne prozaický dôvod. V mnohých prípadoch ide len o pobavenie, ktoré prechádza do nežiadaných rozmerov bez toho, aby si to páchatel' uvedomil. Preukázanie motívu takéhoto konania, respektíve úmyslu, je sťažené hlavne kvôli nízkemu veku páchatel'a, a preto je dôležité brať na zreteľ všetky skutočnosti, spojené s konkrétnym prípadom cyberbullyingu, ako aj dôkladné znalecké skúmanie mladistvého páchatel'a psychológom. Práve variabilita jednotlivých prípadov nám

¹ <http://www.ncpc.org/cyberbullying>.

² Pozri viac na <http://www.ncsl.org/issues-research/educ/cyberbullying.aspx>

³ Napríklad: Nancy E. Willard, Dr. F. Dehue, Quing Li.

⁴ TOMKOVÁ J. *Adolescenti a negatívne zážitky na internete. Kyberšikanovanie* [online]. Prevoznáková: Prevencia šikanovania. Rubrika pre učiteľov. OZ PAPILION, Košice. Dostupné na internete <http://www.preveciasikanovania.sk/>.

teda môže kompletne vytvoriť obraz o skutočnostiach determinujúcich príčiny páchania cyberbullyingu.

Pre správne pochopenie obsahu pojmu cyberbullying je potrebné vymedziť rozdiely medzi "klasickým" šikanovaním a „kyberšikanovaním“, ktoré definujú podmienky, za ktorých cyberbullying prebieha:⁵

- psychické násilie – kyberšikana je typická tým, že obeť a páchateľ neprichádzajú do priameho osobného kontaktu, absentuje preto prítomnosť stôp po fyzickom násilí (modriny, škrabance). Preto hovoríme skôr o psychickom násilí a nátlaku na obeť (urážky, posmech),
- anonymita – obeť často nevie, od koho útok na jeho osobu smeruje. Internet poskytuje dostatočnú ochranu páchateľa, ktorú napadnutý jedinec často nevie prelomiť,
- otvorenosť komunikácie – špecifickou črtou virtuálneho prostredia je fakt, že používatelia sú v komunikácii s ostatnými otvorenejší a prístupnejší, ľahšie a rýchlejšie dôverujú iným. Správanie jedinca na internete je oveľa riskantnejšie a sebavedomejšie ako v reálnom živote. Verí totiž, že jeho virtuálna identita nie je napadnuteľná alebo zneužiteľná, takisto je to aj s dôverou voči inej osobe na internete. Je presvedčený, že informácie, akokoľvek citlivé či intímne, si nechá dotýčný pre seba a nebude ich šíriť ďalej, prípadne sa spolieha na fakt, že takéto správanie uškodí len jeho virtuálnej, no nie reálnej identite,
- stieranie rozdielov – vďaka už uvedenej anonymite je pre cyberbullying špecifické, že páchateľ si môže dovoliť šikanovať v podstate kohokoľvek, bez rozdielu veku či sociálneho statusu. Preto sú veľmi častým javom útoky na osoby, pri ktorých by si takúto činnosť páchateľa v reálnom živote nikdy nedovolili. Typickým terčom sú preto nezriedka učitelia. Rovnako často sa z obete stáva páchateľ a naopak, keď je kyberšikana pod falošnou virtuálnou identitou pomstou za šikanu v reálnom živote. Túto skutočnosť zabezpečuje hlavne ľahký prístup páchateľa k obeti cez sociálne siete a iné služby, ktoré internet ponúka,
- bez obmedzenia času a priestoru – šikana býva väčšinou situovaná na pôdu školy alebo miest, kde sa často stretávajú páchateľ a obeť, pričom ide o časovo obmedzený kontakt – či už na čas školského vyučovania, alebo pobytu jedincov vo voľnom čase (ihriská a pod.),
- rýchlosť šírenia – skutočnosť o tom, že je niekto šikanovaný, sa prostredníctvom internetu a iných technológií dokáže dostať k pomerne rozsiahlemu publiku, hlavne medzi vrstovníkov obete a páchateľa,
- vysoká miera latencie – na rozdiel od fyzického šikanovania je cyberbullying problémom, ktorý sa len veľmi zriedka dostáva k rodičom alebo pedagógom, ktorí

⁵ <http://www.zodpovedne.sk/kapitola2.php?kat=kybersikanovanie>.

ho môžu riešiť. Nielen vďaka mlčaniu obete, ale hlavne vďaka náskoku technickej zdatnosti mladých pred svojimi rodičmi a učiteľmi.⁶

Osobnostné črty páchatel'a

Vďaka dostupným nástrojom, ktoré umožňujú páchanie cyberbullyingu, sa páchatel'om môže stať takmer každý človek. Ak zúžime výber, ide hlavne o školopovinné deti, stredoškolskú mládež a v ojedinelých prípadoch aj o dospelé osoby, pri ktorých však dochádza aj k iným formám počítačovej kriminality. Pri kyberšikane nemôžeme hovoriť o úzkej skupine páchatel'ov, ktorí sú špecifickí určitými črtami. Ide o veľkú skupinu páchatel'ov, ktorí konajú bez ohľadu na svoj vek, príslušnosť, čas alebo miesto. Avšak na základe motivácie môžeme páchatel'ov rozdeliť do niekoľkých skupín⁷:

- Pomstychtivý typ – ide o typ agresora, ktorý nevníma to, že vôbec cyberbullying pácha. Sám často šikanu zažil, a preto sa stavia do role zlo napravujúceho, ktorý trestá skutočného páchatel'a šikany. Môže ísť aj o páchatel'a, ktorý pomocou kyberšikany „chráni“ svojho šikanovaného kamaráta pred iným agresorom. Konajú zväčša sami, no niekedy sa vyskytnú prípady, že svoj zámer sprostredkujú svojim najbližším priateľom.
- Mocenský typ – cieľom ich kyberšikanovania je dať najavo svoju autoritu a silu. Vytvárajú fabulácie a rôzne typy hier, ktoré majú obeť nútiť báť sa páchatel'a. Charakteristickým pre tohto agresora je priam nutnosť mať publikum. Preto svoje útoky robí zásadne verejne, prostredníctvom sociálnych sietí a iných verejných médií. Vo veľmi veľa prípadoch ide o jedinca, ktorý zažíva šikanu v reálnom živote a prostredníctvom cyberbullyingu má možnosť vytvoriť si svoje virtuálne a silné alter ego. Šikanujú často obeť, s ktorými sa nikdy nestretli, alebo pod falošnou identitou útočia na páchatel'ov „klasickej“ šikany.
- Znudený typ – ide hlavne o dievčatá, ktoré hľadajú zábavu. Tento typ agresora útočí najmä v skupine, plánovane a hlavne na iné dievčatá, ale aj chlapcov. Zriedkakedy skrývajú svoju identitu, práve naopak, čím väčšie publikum, tým lepšie. Avšak životnosť tohto typu agresora je pomerne malá, hlavne vďaka ľahkej identifikácii a rýchlemu vyhasnutiu záujmu o kyberšikanu, keďže v nej nenájdu to, čo svojim zámerom hľadali.
- Neúmyselný typ – agresor väčšinou vôbec nevie, že by vôbec mohol byť páchatel'om cyberbullyingu. Z ich pohľadu ide o nevinné vystupovanie na internete, pre ktoré je zaužívaný slangový názov „online hero“. Ide o jedinca, ktorý hrá pred ostatnými používateľmi silného a sebavedomého, píše provokatívne správy a vtipkuje na účet iných používateľov. Jeho činnosť sa nezameriava na konkrétneho používateľa, smeruje do všetkých smerov. Jeho konanie je neúmyselné, pretože jeho zámerom je zvýšenie svojho sebavedomia a posilnenie vlastnej virtuálnej identity.

⁶ KREJČÍ, V. *Kyberšikana*, Olomouc, 2010, s 8.

⁷ Kol. autorov *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*, Dragon press, Plzeň, 2009.

Spôsoby páchania cyberbullyingu

Možnosti šikanovania prostredníctvom moderných technológií sú takmer neobmedzené. Prejavy cyberbullyingu sa neustále vyvíjajú tak, ako sa vyvíjajú zariadenia slúžiace na komunikáciu medzi ľuďmi. Existuje veľa spôsobov, ktoré môžu páchatelia použiť na šikanovanie obete:⁸

- Obťažovanie pomocou IM⁹, sociálnych sietí a SMS¹⁰ – páchatel' pomocou IM klienta alebo na sociálnej sieti vyhľadá svoju obeť a začne jej písať urážlivé a hanlivé správy. Často ide aj o neustále spamovanie¹¹ alebo posielanie nezmyselných správ v rýchlom slede. Takým istým spôsobom využíva SMS na permanentné obťažovanie a zahlcovanie schránky obete. Bežná je v tomto prípade aj prítomnosť anonymných telefonátov či neustáleho prezvážania telefónu poškodeného.
- Komentáre na sociálnych sieťach a fórach – na rozdiel od predchádzajúceho spôsobu poškodzovania obete, kde ide skôr o súkromnú komunikáciu páchatel'a a poškodeného, sociálne siete dávajú cyberbullyingu verejný rozmer. Hanlivé komentáre k fotografiám a statusom¹², ohováranie na verejných fórach či urážky v diskusiách zapájajú do šikany aj širokú verejnosť, ktorá ale nemusí mať vedomosť o vzťahu medzi poškodeným a páchatel'om.
- Vyhrážanie a vydieranie – páchatel' sa svojej obeti začne prostredníctvom SMS, sociálnych sietí alebo IM klientov vyhrážať alebo začne poškodenú osobu vydierať. Typické je v týchto prípadoch aj zastrasovanie alebo vyhrážanie sa smrťou. Vydieranie je spojené hlavne so zverejňovaním chýlostivých informácií alebo fotografií, čo je v mnohých prípadoch len fabulovaním páchatel'a.
- Rozširovanie osobných informácií a klamstiev – typickým nástrojom kyberšikany je využívanie citlivých skutočností o obeti, hlavne rodinných pomerov, zdravotného stavu, sociálnych kontaktov, ekonomického zázemia a pod. Sprievodným javom zneužívania takýchto informácií je ich zveličovanie, zamlčanie niektorých dôležitých informácií, ktoré dávajú veci iný význam, či klamstvá o skutočnom sociálnom, ekonomickom či zdravotnom stave poškodeného.
- Ohováranie – tento spôsob kyberšikanovania sa spája hlavne s trestným činom ohovárania¹³. Páchatelia často na verejných fórach alebo sociálnych statusoch ohovárajú svoju obeť a zverejňujú nepravdivé informácie, aby tak zdiskreditovali sociálne postavenie obete medzi rovesníkmi. Najčastejšie sa ohováranie týka ekonomického zázemia, informácií o rodičoch či sexuálnej orientácii. Takéto konanie medzi deťmi spôsobuje oveľa závažnejšie následky, keďže tieto informácie môžu podstatne sťažiť spoločenský život dieťaťa, lebo prostredie, v ktorom páchatel' pôsobí, dieťa navštevuje pravidelne, či už reálne, napríklad škola, alebo virtuálne, napríklad sociálne siete).
- Emočná manipulácia – v pubertálnom veku dieťa rozširuje obzor svojich emócií, zažíva prvé lásky a sklamanie, nadväzuje veľa nových kontaktov a zaraďuje sa do určitej skupiny. Jednu z dôležitých úloh hrajú v živote dieťaťa aj moderné technológie, ktoré

⁸ http://www.stopcyberbullying.org/how_it_works/direct_attacks.html.

⁹ IM - Instant Messaging – odosielanie rýchlych správ v reálnom čase pomocou IM klienta.

¹⁰ SMS - Short Message Service – odosielanie krátkych textových správ.

¹¹ SPAM – nevyžiadaná e-mailová pošta.

¹² Status je označenie pre krátky text, ktorým dáva jedinec najavo svoju momentálnu náladu, myšlienky a pod.

¹³ §373 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

využívajú na komunikáciu so svojimi priateľmi. Anonymita virtuálneho profilu determinuje ich správanie, ktoré je uvoľnenejšie a otvorenejšie ako v reálnom živote. So svojimi problémami a pocitmi sa nemajú problém zdôveriť aj úplne cudziemu človeku, ktorého náhodne stretnú v diskusii či na sociálnej sieti. Práve túto skutočnosť využívajú páchatelia na sofistikovanú manipuláciu, keď kontaktujú obeť pomocou určitého webového nástroja a pod falošnou identitou pôsobia na obeť. Pri komunikácii od poškodeného získavajú osobné a intímne informácie, stavajú sa do úlohy človeka ktorý počúva problémy a často aj radí, čím nútia obeť zveriť sa, skladajú jej komplimenty, hrajú emočný záujem o poškodeného. Ten sa čoraz viac otvára páchatelovi, snaží sa dohodnúť si s ním stretnutie, naviaže sa naňho a venuje mu celkovú pozornosť. Pri kyberbullyingu tento vzťah zväčša končí po uverejnení informácií o obeti respektíve materiálov, ako sú intímne fotografie, záznam komunikácie medzi obeťou a páchatelom a podobne. V mnohých prípadoch, ak páchatel už nemá záujem pôsobiť na obeť, zmení svoje správanie a snaží sa obeť urážať alebo verejne osočiť, čo ešte viac prehĺbi silu šikany voči obeti.

- Posielanie hanlivých obrázkov, ich zverejňovanie – páchatel posielal hanlivé obrázky, či už prostredníctvom SMS, e-mailu, alebo IM klienta, pričom nemusia mať len sexuálny, ale aj morbidný charakter. Často je k obrázkom a fotografiám pridávaný popis, ktorý má evokovať, že na fotografii sa nachádza obeť alebo niečo s ňou súvisiace. Vo viacerých prípadoch páchatel ukradne obeti fotografie, ktoré upraví a posielal ich nielen poškodenému, ale aj viacerým svojim známym. Takisto prichádza k zneužitiu napríklad rodinných fotografií obete alebo súkromných a intímnych obrázkov. Takéto fotografie sú často zverejňované na sociálnych sieťach alebo fórach, kde prichádza k ich komentovaniu a ďalšiemu šíreniu.
- Zneužívanie internetových ankiet – internetové ankety sú zaujímavým nástrojom na získanie prehľadu o názoroch používateľov na konkrétny problém. Tieto ankety sú často súčasťou verejných fór, ale vyskytujú sa aj samostatne ako webové stránky. Páchatel vytvorí anketu s otázkou, ktorá má sugestívny charakter, a často dá ako možnú odpoveď iba jednu alebo viacero rovnakých odpovedí, respektíve odpovedí, ktoré splnia v konečnom dôsledku ten istý účel. Znamená to, že ak je v anketovej otázke uvedené meno (vyjadrenie názoru na konkrétného používateľa), odpovede bývajú zvyčajne urážlivého charakteru s cieľom poškodiť obeť výsledkom predmetnej ankety. Situácia však môže byť aj opačná, v tom prípade je meno uvedené ako odpoveď a také isté je uvedené aj vo všetkých odpovediach.
- Vytváranie blogov¹⁴ a webových stránok – cyberbullying sa môže, hlavne pri dlhodobom pôsobení, prejavíť aj ako "kreatívna" forma šikany. Páchatel si založí svoj osobný blog, ktorého články sú zamerané na konkrétného človeka, s cieľom poškodiť ho, uraziť alebo diskreditovať pred priateľmi a spolužiakmi. Na taký istý účel vytvárajú páchatelia webové stránky obsahujúce osobné údaje poškodeného, fotografie (často falošné) a stránku vytvorila tak, aby navodzovala dojem, že ju vytvorila sama obeť. Vo väčšine prípadov obsahujú falošné alebo pozmenené informácie.
- Využívanie online počítačových hier – v posledných rokoch sa online počítačové hry stali rozšíreným artiklom, prístupným pre všetky vekové kategórie. Aj vďaka nim si mladí ľudia môžu nájsť nových priateľov alebo stretnúť pri hre tých z reálneho života. Kyberšikana prostredníctvom online hry začína tak, ako aj v iných prípadoch – urážkami, nadávaním a pod. Nasleduje vylúčenie obete z určitej hráčskej skupiny, čo má poškodeného donútiť prestať hru hrať, resp. opustiť hráčsku komunitu.

¹⁴ Blog - forma vyjadrenia svojho osobného názoru alebo pocitov prostredníctvom krátkeho článku alebo básne.

- Vytváranie falošnej identity – ak vychádzame z anonymity ako jedného z hlavných faktorov vstupu do virtuálnej reality, vytváranie falošnej alebo zneužitie cudzej identity je na internete veľmi bežným javom, preto nie je cyberbullying výnimkou. Pri kyberšikanе si často páchateľ vytvorí aj niekoľko falošných virtuálnych profilov, cez ktoré pôsobí na obeť, ktorá je vo falošnej domnienke, že ju obťažuje alebo uráža viac osôb naraz. Anonymita páchateľovi dodáva viac odvahy a preto sú aj jeho útoky razantnejšie.
- Využívanie proxy¹⁵ – častým sprievodným javom, ktorý páchatelia využívajú, aby ich nebolo možné pomocou ich IP¹⁶ adresy lokalizovať, je využívanie služieb proxy. Tieto možnosti však poznajú väčšinou len páchatelia s dostatočnými skúsenosťami v oblasti informačných technológií, no tieto znalosti sa vďaka ich voľnej a rýchlej distribúcii dostávajú aj medzi menej znalých jedincov.
- Krádež hesiel – veľmi častou metódou negatívneho pôsobenia páchateľa na obeť je odcudzenie osobných údajov, v tomto prípade hesiel, napr. účtu na sociálnej sieti. Páchateľ sa následne pomocou nástrojov sociálnej siete snaží poškodeného zdiskreditovať tak, ako by to urobil on sám, napr. napísaním statusu, pridaním fotografie, neslušnými komentármi a pod. Heslo potom zmenia na pôvodné alebo obeť vydierajú a snažia sa heslo vymeniť za informácie alebo majetkové plnenie.

Samostatnou kategóriou, v ktorej sa spája fyzická šikana so šikanovaním kybernetickým, je takzvaný happy slapping¹⁷. Páchatelia si v tomto prípade obeť vytipujú a napadnú ju, využijú fyzické násilie (facky, kopance, strkanie) a celý čin si nahrajú na mobilný telefón. Tento záznam následne umiestnia na verejne prístupné fórum alebo službu, poskytujúcu prehrávanie videa, ktoré rozširujú medzi svojich priateľov a známych. Happy slapping má preto oveľa nebezpečnejšiu povahu, keďže na obeť nezanecháva len fyzickú, ale aj psychickú ujmu, pretože si prezretím videa alebo zistením skutočnosti, že takéto video existuje, znova rekapituluje a pripomína predmetný útok.

Následky cyberbullyingu sa môžu na obeť prejavovať hneď niekoľkými spôsobmi. Rodičia, ale aj učitelia by mali k tejto problematike pristupovať zodpovedne a všimáť si prejavy správania sa jedinca, ktorý môže byť potenciálne ohrozený kyberšikanovaním. Hlavnými príznakmi sú náhly nezáujem o každodenné používanie počítača, zanedbávanie školských povinností či časté absencie v školskej dochádzke. U dieťaťa sa môže prejavovať zvýšené emočné napätie, prehĺbiť pocity hanby, zníženie sebavedomia alebo dôvery k ľuďom, a to nielen k dospelým autoritám, ale aj k rovesníkom. Časté sú výbuchy zlosti, agresívne prejavy voči rodičom, prejavy pomsty a násilia voči iným, postupné uzatváranie sa do seba. Sprievodným javom sú aj psychosomatické problémy, ktoré sa prejavujú nespavosťou, bolesťami brucha, bolesťami hlavy. Dlhodobé pôsobenie kyberšikany zo strany páchateľa na obeť, ako aj stupňovanie agresie môže viesť až k sebapoškodzovaniu, v najkrajnejších prípadoch až k samovraždám.

Niektoré z možností zníženia rizika cyberbullyingu

Proti šikane neexistuje zaručený postup. Aj typy kyberšikany a jej motívy sú veľmi rôznorodé na to, aby bolo možné proti nim univerzálne postupovať. Kyberšikana a klasická

¹⁵ Proxy server – nástroj, ktorý umožňuje používateľovi pripojiť sa nepriamo na iný server. V praxi to znamená, že klient sa na server pripája cez inú IP adresu, akú v skutočnosti definuje jeho počítač v sieti.

¹⁶ IP – adresa je logický číselný identifikátor daného uzla (najčastejšie počítača) v sieti, ktorý komunikuje s inými uzlami prostredníctvom protokolu IP (napríklad internet).

¹⁷ Happy Slapping – v preklade znamená šťastné fackovanie.

šikana majú spoločnú jednu vec, a to, že ich cieľom je niekomu ubližovať fyzicky alebo psychicky. Kyberšikana v mnohých prípadoch začína ako sprievodný jav klasickej šikany, pričom sa ich prejavy dopĺňajú a vzájomne prelínajú.¹⁸ Lebo tak ako sa odlišuje virtuálny svet od sveta reálneho, odlišuje sa aj kyberšikana od klasickej šikany. Preto je veľmi dôležité, aby si subjekty zaoberajúce sa vyšetrovaním kyberšikany vybudovali cit pre šikanu a jej spojitosť s kyberšikanou. Niektoré z možností, ako znížiť riziká cyberbullyingu u mladistvých osôb, ktoré predstavujú najrizikovejšiu skupinu:¹⁹

- Hovoriť s mladistvými o cyberbullyingu, vysvetľovať im, že to, čo robia, nie je správne, a aké vážne následky môže mať ich činnosť. Zaviesť určité zásady alebo pravidlá, aby mladiství neposielali „škodlivé“ správy alebo sugestívne fotografie, ani v tých prípadoch, ak túto činnosť začal vykonávať niekto iný.
- Podporovať mladistvých v tom, aby sa zdôverili dospelým v prípadoch, ak už prebieha kybernetické šikanovanie. Povedať mladistvým, že ak sú obeťami, nebudú potrestaní, a uistiť ich, že toto šikanovanie nie je z ich viny.
- Mladiství by si mali viesť správy z kybernetického šikanovania ako dôkaz (SMS správy, e-mailové správy, správy z chatu, odkazy na webové stránky s problematickým obsahom), že sa reálne odohráva kybernetické šikanovanie. V prípade, ak rodičia mladistvých zistia, že páchatelom kyberšikany je ďalší mladistvý (napríklad spolužiak), mali by mať eminentný záujem rozprávať sa s jeho rodičmi alebo v krajnom prípade informovať políciu o týchto správach, najmä ak sú ohrozujúceho charakteru alebo obsahujú sexuálne návrhy.
- V prípade prvotného zistenia kyberšikany je najlepšie riešenie pokúsiť sa zablokovat osobu, ktorá odosiela škodlivé správy. V tomto prípade však bude potrebné získať nové telefónne číslo alebo e-mailovú adresu a byť viac opatrný pri rozdávaní nového telefónneho čísla alebo adresy.
- Mladiství by nemali sprostredkúvať čokoľvek cez text alebo instant messaging na ich mobilnom telefóne alebo internete. Je potrebné im pripomenúť, že za odosielateľom škodlivých správ alebo pri online komunikácii nemusí byť ten človek, o ktorom si myslia, že tam naozaj je, a že všetky veci, ktoré sú odoslané elektronicky, musia byť bezpečné.
- Podporovať mladistvých v tom, aby nikdy sprostredkovali osobné informácie online alebo aby sa nikdy nestretávali s človekom, ktorého poznajú iba z on-line komunikácie.
- Je dôležité, aby dospelí situovali svoj „pracovný počítač“ vo svojej izbe, a tak znemožnili mladistvým prístup k internetu z tohto „pracovného počítača“.
- Rodičia by mali až na strednej škole umožniť mladistvým, aby mali svoje vlastné e-mailové účty, a dokonca aj potom by mali mať prístup k týmto účtom.

V prípade, ak je človek vystavený útoku akéhokoľvek druhu (nielen kyberšikane), predstavuje to zásah do jeho sebadôvery. Ideálne je pokúsiť sa vcítiť do situácie obeť a zamyslieť sa nad tým „keby za Vami nikto nestál, kto by Vás chránil“.

¹⁸ MACHÁČKOVÁ, P. Kyberšikana: Ubližovanie bez hraníc. In *Bulletin Národní protidrogové centrály*, 2008, č. 3, s. 22.

¹⁹ KOWALSKI, R.M. a kol. *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Chichester: John Wiley & Sons, 2012, s. 184.

Záver

Od vzniku moderných komunikačných technológií vrátane internetu prešlo len pár rokov, no progres, ktorý táto oblasť priniesla do našich životov, môžeme považovať za najvýraznejší v dejinách ľudstva. Postupom času sme začali výdobytky modernej techniky používať na skrátenie voľného času alebo ako užitočného pomocníka v domácnosti. Virtuálna realita však už nie je len určitou formou zábavy a relaxu. Vďaka nástrojom informačných a komunikačných technológií, ako sú napríklad internetbanking, sociálne siete a komunikácia prostredníctvom nich či internetové obchody, dostáva náš život nový rozmer.

Fenomén cyberbullyingu ako novej formy počítačovej kriminality, ktorá zahŕňa násilné prvky najmä psychického charakteru, sa stáva bežnou súčasťou reality v školách a domácnostiach.²⁰ Sociálne médiá a činnosť jedincov v rámci nich je nekontrolovaná, čo je príčinou neustáleho rozširovania sa rôznych foriem kriminality medzi bežných ľudí. Najviac ohrozenou skupinou sú pritom deti a mládež, ktoré si hrozbu vzniku nebezpečnej situácie mnohokrát ani nedokážu uvedomiť. Výchova a vzdelávanie je v súčasnosti prispôbené potrebám rodičov, pre ktorých je bežnou prioritou kariéra a dobré platové ohodnotenie, pričom rodinu s deťmi berú ako nevyhnutnú súčasť stereotypného života. Práve absencia morálnych zábran a chýbajúceho emočného základu u detí vychovávaných v moderných rodinách dáva priestor prejavom šikanovania, pri ktorom sa používajú najmä prostriedky informačných a komunikačných technológií. Táto skutočnosť dáva priestor vzniku rôznorodých foriem páchania cyberbullyingu, pri ktorých páchatelia nerešpektujú žiadne autority či normy, dokonca si vytvárajú svoje zvrátené pravidlá obsahujúce čo najefektívnejšie poníženie poškodeného. Vysokú mieru latencie kyberšikanovania potom môžeme odvodiť najmä zo strachu obete z ešte väčšieho potupenia, než zažíva pri opakovaných útokoch. Preto môžeme zhodnotiť, že aj následky cyberbullyingu sú často fatálnejšie ako pri iných trestných činoch páchaných mládežou a na mládeži.

Pre skvalitnenie riešenia týchto kriminogénnych situácií, ktoré nastávajú pri páchaní tejto formy šikanovania, je nutné nielen podrobne sa oboznámiť s problematikou, ale aj sledovať správanie detí a mládeže doma, škole, školských zariadeniach a hlavne na internete. Akékoľvek zmeny správania či denného režimu jedinca môžu byť predzvesťou toho, že je alebo sa už stal obeťou cyberbullyingu. Riešenie tohto problému by malo byť záujmom učiteľov a predovšetkým rodičov, a preto je dôležitá správna komunikácia a cielená edukácia v oblasti ochrany pred rôznymi formami násillia. Nespornú úlohu tu zohráva Policajný zbor, a to nielen v preventívno-výchovnej oblasti, ale aj ako garant autority a spravodlivosti.

Literatúra

- HUNTER, N. *Cyberbullying*. Londýn : Raintree, 2012. 56 s. ISBN 978-1-43294-869-6.
- WILLARD, N. E. *Cyberbullying and Cyberthreats*. Champaign IL : Research press, 2007. 311 s. ISBN 978-0-87822-537-8.
- KOWALSKI, R.M. a kol. *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Chichester : John Wiley & Sons, 2012. 240 s. ISBN 978-1-4443-3481-4.
- Kol. autorov *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele*. Plzeň : Dragon press, 2009. 108 s. ISBN 978-80-86961-78-1.
- KREJČÍ, V. *Kyberšikana*. Olomouc, 2010. 72 s. ISBN 978-80-254-7791-5.
- MACHÁČKOVÁ, P. *Kyberšikana: Ubližovanie bez hraníc*. - In *Bulletin Národnej protidrogovej centrály*, 2008, č. 3, s. 21 -23.
- TOMKOVÁ J. *Adolescenti a negatívne zážitky na internete. Kyberšikanovanie* [online]. Prevozníková: Prevencia šikanovania. Rubrika pre učiteľov. OZ PAPILION, Košice. Dostupné na internete <<http://www.prevenciasikanovania.sk/>>

²⁰ HUNTER, N. *Cyberbullying*, Londýn: Raintree, 2012, s. 5.

TOMKOVÁ J. *Šikanovanie a kyberšikanovanie. Internet ako nové médium pre staré negatívne javy v spoločnosti*. Prevozňáková: Prevencia šikanovania. Rubrika pre učiteľov. OZ PAPILION, Košice. Dostupné na internete <<http://www.prevenciasikanovania.sk/>>
Zákon č. 300/2005 Z.z Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
<http://www.ncpc.org/cyberbullying>
<http://www.ncsl.org/issues-research/educ/cyberbullying.aspx>
<http://www.zodpovedne.sk/kapitola2.php?kat=kybersikanovanie>
http://www.stopcyberbullying.org/how_it_works/direct_attacks.html

Key words: cyberbullying, bullying, internet, information technologies, social networks, virtual profile, web pages, online, identity, victim, violence, anonymity, komunikation, blackmail.

Summary

The phenomena of cyberbullying as a new form of virtual delinquency includes using information and communication technologies on behalf of an individual or group purposeful, repeated and malignant behavior with the goal of damaging other individuals. The aim of this scientific article is to describe reasons and conditions of cyber harassment as well as the crime itself, define a typical victim and personal traits of the offender and lastly, the influence of cyberbullying on the personality of the victim. Mentioned are certain options on lowering the risk of cyberbullying between juvenile individuals, which represent a group that is most at risk of this particular crime. In the conclusion, emphasis is given to the basic function of a family- raising and educating children and the need for communication when it comes to protecting children from various types of violence. The article is a reaction to the lack of information about cases of cyberbullying, misuse of personal information and replacing real friends with virtual ones- essentially “potentially hazardous friends” on social networking sites.

*plk. Ing. Stanislav Šišulák, PhD.
medzirezortný Expertný koordinačný
orgán pre boj so zločinnosťou
Prezídium Policajného zboru
e-mail: stanislav.sisulak@minv.sk*

*Bc. Matej Šalmík
Akadémia Policajného zboru
v Bratislave
e-mail: matej.salmik@gmail.com*

Recenzent: doc. JUDr. Peter Polák, PhD.